

LECTIO PRAECURSORIA

Anna-Leena Perämäki

Kirjoitettu vaino. Selviytymiskeinot juutalaisvainoista nuorten naisten päiväkirjoissa 1940-luvun Ranskassa ja Alankomaissa

Tammikuussa 2020 tuli kuluneeksi 75 vuotta Auschwitz-Birkenaun keskitysleirin vapauttamisesta. Toinen maailmansota lähestyi loppuaan Euroopassa, mutta kuusi miljoonaa juutalaista, sadattuhannet romanit, tuhannet homoseksuaalit ja muut kansallissosialistisen Saksan vainojen uhrin eivät koskaan nähneet sodanjälkeistä aikaa. Heitä, jotka säilyivät onneksaasti hengissä kansanmurhasta, voidaan hyvällä syyllä kutsua selviytyjiksi.

111

Väitöskirjani käsittelee myös selviytymistä, vaikka osa tutkimukseni keskushenkilöistä, päiväkirjaa kirjoittavista nuorista juutalaisnaisista, ei vainoista elossa selvinnyt. 15-vuotias Anne Frank ja 24-vuotias Hélène Berr kuolivat molemmat Bergen-Belsenin keskitysleirillä keväällä 1945, vain muutamaa viikkoa ennen sen vapautusta. Päädyin kuitenkin tarkastelemaan tutkimuksessani selviytymistä toisesta näkökulmasta – selviytymistä ”tässä ja nyt”; päiväkirjateksteistä nousevia, kirjoittajien itsensä tärkeinä kokemia keinoja, joiden avulla ahdistavaa tilannetta oli mahdollista kestää paremmin. Käsittelem selviytymiskeinoja kontekstiinsa sidottuna kulttuurihistoriallisena ilmiönä. Keskiössä on niiden ilmeneminen käytännössä erilaisissa tilanteissa ja se, miten päiväkirjanpitäjät niitä kuvailivat.

Selviytymiskeinojen ohella tutkimukseni tarkastelee myös laajemmin päiväkirjoja, niiden luonnetta ja merkitystä kirjoittajilleen sekä sitä, millaisina juutalaisvainot ja sota-aika piirtyvät niissä esiin. Juutalaisvainojen ja niiden keskellä selviytymisen kokemus näyttäytyy tutkimuksessani kirjoitettuna vainona, tekstualisoituneena tuotoksena.

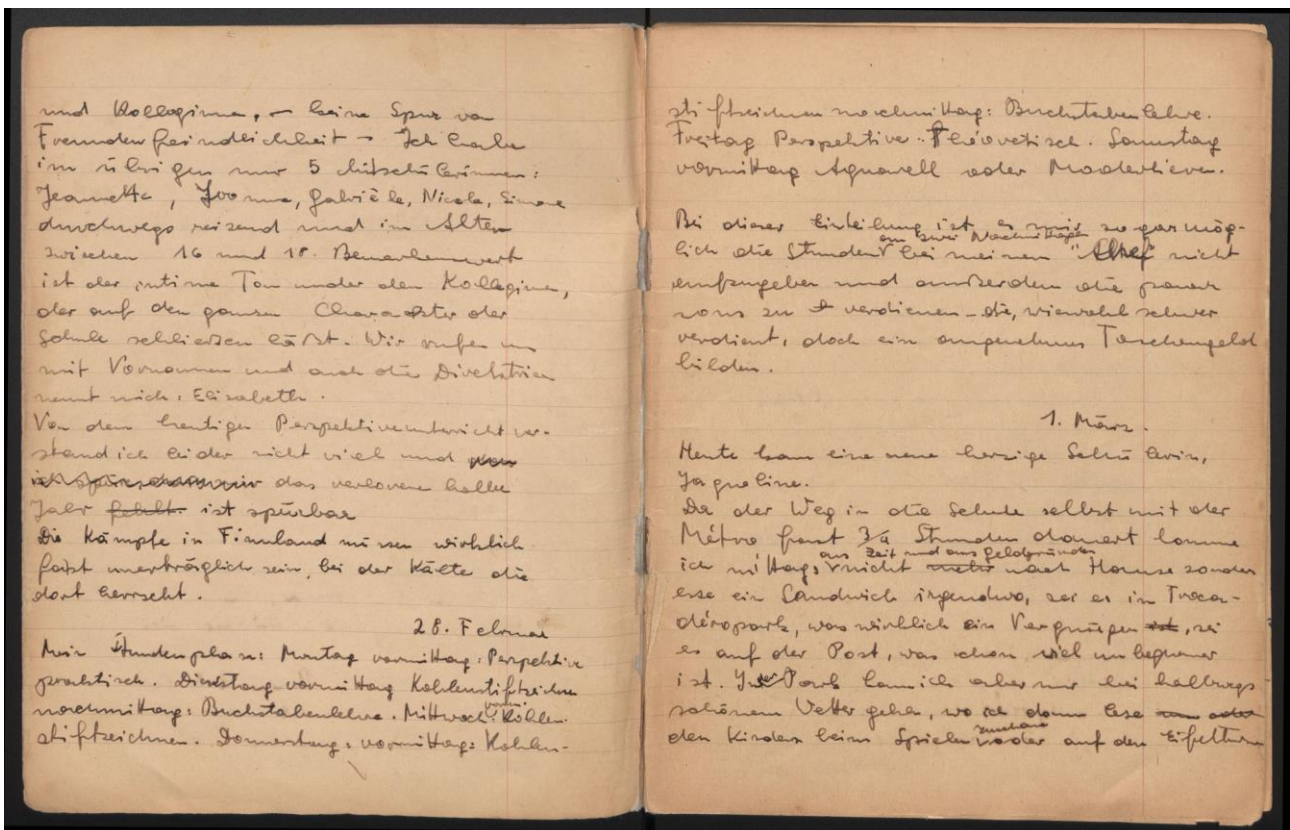
Tutkimukseni pääasiallisena lähdeaineistona on viisi nuoren juutalaisnaisen päiväkirjaa, jotka on kirjoitettu toisen maailmansodan aikaisessa Ranskassa ja Alankomaissa. Niiden kirjoittajista Hélène Berr ja Isabelle Jesion olivat syntyperäisiä pariisilaisia, Elisabeth Kaufmann paennut perheineen Itävallasta Ranskaan, Anne Frank, kuten tunnettua, Saksassa syntynyt mutta perheensä kanssa Amsterdamiin paennut ja Anita Meyer syntyperäinen hollantilainen, joka kirjoitti päiväkirjaansa piilopaikassa Alankomaiden maaseudulla.

Miksi valitsin juuri nämä henkilöt ja päiväkirjat väitöskirjani keskiöön? Päiväkirjoja on yhteensä viisi, sillä tämä määrä antaa sopivan monipuolisen kuvan tutkimusaiheesta. Toisaalta se mahdollisti laajempaa aineistoa paremmin syvällisen tulkinnan ja päiväkirjankirjoittajien yksilöllisyyden osoittamisen.

Kaikki kuitenkin lähti kiinnostuksestani yhteen päiväkirjanpitäjään. Jo hädin tuskin kouluikäisenä luin Miep Giesin, Frankin perhettä ja muita heidän kanssaan piiloutuneita auttaneen naisen, muistelmateoksen *Anne Frank, suojattini*. Tämä kirja teki lapsen lähtemättömän vaikutuksen – en tietenkään ollut kuullut aikaisemmin mitään toisen maailmansodan aikaisista juutalaisvainoista. Anne Frankin päiväkirjan luin ensimmäistä kertaa teini-ikäisenä. Kiinnostus kantoi yliopisto-opintoihin asti – pro gradu -tutkielmassani analysoin Frankin päiväkirjaa toisen juutalaiskirjoittajan Etty Hillesumin päiväkirjan rinnalla. Frank sai jäädä myös yhdeksi väitöskirjani keskushenkilöistä.

Kaikki viisi päiväkirjankirjoittajaa olivat perhetaustaltaan Länsi-Euroopan 1900-luvun alun suhteellisen maallistunutta, hyvin toimeentulevaa juutalaisväestöä. Heidän sosiaalisissa ja kulttuurisissa taustoissaan oli siis paljon yhtäläisyyksiä. Erottaviakin tekijöitä kuitenkin oli, esimerkiksi uskonnollisessa kasvatuksessa. Myös heidän materiaaliset ja henkiset olosuhteensa, joissa he päiväkirjojaan kirjoittivat, erosivat toisistaan. Heitä yhdisti kuitenkin se, että he kaikki elivät vielä sen verran hyvissä oloissa, että päiväkirjan kirjoittaminen ylipäätään oli mahdollista. Toki moni juutalaisvainot kokenut onnistui kirjoittamaan myös getossa tai keskitysleirillä. Väitöskirjani lähdeaineistoksi valitsin kuitenkin kotiolojen ja piilopaikkojen päiväkirjoja, jotka kertovat sota-ajan arjesta juutalaisvainojen kiristyessä.

Anne Frankin päiväkirjaa lukuun ottamatta lähdeaineistoni on aiemmin vain vähän tutkittua ja suhteellisen tuntematonta materiaalia, eikä Kaufmannin, Jesionin ja Meyerin päiväkirjoja ole koskaan julkaistu.

Elisabeth Kaufmannin päiväkirja 28.2.–1.3.1940 (USHMM Archives: 1989.260.3_001_002_0003)

Kuten kirjoittajansa, väitöskirjassani analysoimani päiväkirjat ovat kaikki yksilöllisiä. Elisabeth Kaufmannin saksankieliset päiväkirjamerkinnot on kirjoitettu alkuvuoden 1940 Pariisissa saksalaisten miehityksen kynnyksellä, jolloin Kaufmann oli 16-vuotias. Kaufmann jatkoi päiväkirjanpitoa muutaman päivän ajan vielä aloitettuaan äitinsä kanssa pakomatkan kohti eteläistä Ranskan maaseutua kesäkuussa 1940.

Myös Isabelle Jesion kirjoitti ranskankielistä päiväkirjaansa Pariisissa. Ensimmäisten merkintöjensä aikoihin vuonna 1941 Jesion oli 14-vuotias ja eli lähes tavallista koulutytön elämää, päiväkirjan päättyessä hänen vanhempansa olivat joutuneet keskitysleirille mutta hän itse päässyt turvaan juutalaisnuoria suojelemaan sisäoppilaitokseen.

Toisin kuin Kaufmannin ja Jesionin päiväkirjatekstit, hollantilaisen Anita Meyerin merkinnät sodan viimeisiltä vuosilta piilossa Alankomaiden maaseudulla ovat äärimmäisen niukkoja ja raportinomaisia. Meyerin päiväkirja on aineistossani ainoa, jossa merkinnät jatkuvat sodan loppuun Euroopassa asti. Meyer on myös ainoa väitöskirjani keskushenkilöistä, joka on vielä elossa. Pääsinkin haastattelemaan nyt yli 90-vuotiasta Meyeria tutkimustani varten. Hyödynsin myös Kaufmannin haastatteluja 90-luvulta.

Päiväkirjaa aloittaessaan 20-vuotias Hélène Berr, vanhin väitöskirjani keskushenkilöistä, teki merkintöjään syntymäkaupungissaan Pariisissa vuodesta 1942 aina pidätykseensä helmikuussa 1944 asti. Hän oli Sorbonnen yliopiston englannin kielen ja kirjallisuuden opiskelija, ja teksteistä huomaa kirjallisen lahjakkuuden. Ei siis ole ihme, että Berrin päiväkirja julkaistiin sellaisenaan, tosin vasta vuonna 2008 – ensin alkuperäiskielellä ranskaksi, myöhemmin käännettynä usealle eri kielelle, myös suomeksi.

Berrin ja Frankin päiväkirjojen tarkastelussa oli otettava huomioon ne toimittaneiden tahojen ja julkaisuajankohdan mahdollinen vaikutus tekstiin. Frankin kohdalla eri päiväkirjaversioita on valtavasti – kirjoittihan hän itsekkin kahta päiväkirjaa rinnakkain. Frankin päiväkirjan eri versioiden, julkaistujen ja julkaisemattomien, loputtomalta tuntuva suo tuottikin päänvaivaa. Lisäksi sain nähdä Anne Frank - museossa säilytettävän alkuperäisen, tarkoin varjellun päiväkirjan vain vitriinissä. Onneksi Frankin hollanninkieliset päiväkirjamerkinnot ovat nykyään saatavilla lähes kokonaisuudessaan myös painetussa muodossa.

Päiväkirjojen kautta vainot kokeneiden juutalaisnuorten oma ääni tuntui tulevan lähelle. Kuten nuorten juutalaiskirjoittajien päiväkirjoja tutkinut Alexandra Zapruder on todennut, on kuitenkin traaginen tosiasia, että yksikään säilynyt kansanmurhan fragmentti ei voi rakentaa uudelleen sen luonutta henkilöä, eikä kerran kuollutta ihmistä voi koskaan tuntea uudelleen. Väitöskirjani keskiössä olevat viisi nuorta kirjoittivat päiväkirjoissaan kiertelemättä aikansa tapahtumien lisäksi päiviensä kulusta, ihmissuhteistaan ja vaihtelevassa määrin myös tunteistaan ja omasta sisäisestä maailmastaan. Välillä hyvinkin henkilökohtaisia päiväkirjamerkintöjä lukiessa voi alkaa tuntua siltä, että todella pääsee tutustumaan niiden kirjoittajaan, ihmiseen päiväkirjan takana. Päiväkirjanpitäjä on kuitenkin aina sidottu omaan aikaansa ja paikkaansa; vallalla olleisiin kulttuurisiin käytänteisiin ja opittuihin päiväkirjan kirjoittamisen tapoihin.

Päiväkirjakerjoittamiseen, samoin kuin esimerkiksi kirjeiden kirjoittamiseen liittyy monia kirjallisia konventioita, joista kukaan kirjoittaja ei voi olla täysin tietämätön. Tarkasteltaessa juutalaista päiväkirjan kirjoittamisen perinnettä voidaan todeta sen olevan vahvasti yhteydessä yleisempiin eurooppalaisiin, pitkän ajan kuluessa muotoutuneisiin päiväkirjanpitämisen käytäntöihin ja konventioihin, mutta siinä

näkyvät myös erityisesti juutalaiset kirjoittamisen tavat. Väitöskirjani päiväkirjat asettuvat 1800-luvulla yleistyneen intiimin, tunnustuksellisen päiväkirjatyyppin jatkumoon, mutta niissä on myös piirteitä, joita näkyy monissa sodanaikaisissa ja aiemmissa juutalaisten päiväkirjoissa: esimerkiksi uskonnollista itsetarkastelua ja voimakas halu dokumentoida aikansa tapahtumia.

Anna-Leena Perämäki väitteli Turun yliopistossa.

Käsittelen väitöskirjassani päiväkirjoja samaan aikaan sekä tutkimuksen lähteenä että kohteena. Minua kiinnosti niin analysoimieni päiväkirjojen sisältö kuin muoto; niin juutalaisvainot kuin nämä erityisenä aikana kirjoitetut päiväkirjat osana kirjoittamisen kulttuurihistoriaa.

Ryhdyin aluksi tutkimaan sitä, millainen merkitys päiväkirjan kirjoittamisella sinänsä oli tutkimukseni keskushenkilöiden jokapäiväisessä selviytymisessä. Tarkastelin kirjoittamisen ehtoja, motiiveja ja innoittajia. Päiväkirjan, kuten muidenkin tekstien, kirjoittamisen ehtoihin liittyy olennaisena tilallisuus. Tekstit syntyvät aina jossain materiaalisessa paikassa, mutta kirjoittaja myös luo itselleen eräänlaisen mielen sisäisen tilan, jossa kirjoittaminen mahdollistuu. Valtaosalla tarkastelemistani päiväkirjanpitäjistä ei ollut konkreettista omaa huonetta, jonka tärkeyttä erityisesti naisten kirjoittamisen mahdollistajana kirjailija Virginia Woolf on korostanut. He pystyivät kuitenkin jokainen synnyttämään mielessään vertauskuvasen oman huoneen, sellaisen itselle ja rauhoittumiselle omistetun henkisen tilan, jossa omien ajatusten kirjaaminen paperille onnistui vaatimattomista aineellisista kirjoitusolosuhteista huolimatta. Kyky säilyttää kirjoittamisrauha olosuhteista riippumatta näyttäytyy tutkimissani päiväkirjoissa vähintään yhtä tärkeänä selviytymistä tukevana tekijänä kuin fyysinen oma tila.

Kirjoittajien itsensä merkinnöissään avaamia päiväkirjanpitämisen motiiveja tutkimalla kävi ilmi, kuinka merkittävä henkinen selviytymiskeino päiväkirjan kirjoittaminen oli väitöskirjani nuorille juutalaisnaisille. Päiväkirjalla on tutkittu olevan normaaliaikoinakin esimerkiksi terapeuttinen ja aikaa järjestelevä merkitys, mutta sodan ja vainon keskellä poikkeusoloissa päiväkirjan kirjoittamisen tärkeys elämänhalun säilyttämisen kannalta korostui. Se toimi keinona purkaa ahdistusta, masennusta ja pelkoa, mutta auttoi myös luomalla järjestystä muuten epävarmaan ja välillä kaoottiselta tuntuvaan elämään. Monella kirjoittajista vaikuttaa olleen tapana lukea vanhoja merkintöjään ja reflektoida niitä myöhemmissä päiväkirjateksteissään. Siten nuoret vainotut pystyivät luomaan itselleen selkeämmän käsityksen menneestä ja näin tajuamaan muutosta sekä oman elämänsä historiallisuutta aikana, jolloin juutalaisten koko olemassaolo oli vaarassa. Kirjoittamalla heidän oli mahdollista jättää jälkensä historiaan ja jotain minuudestaan myös jälkipolville, vaikka oma kohtalo oli epävarma.

Muistojen säilömisen lisäksi päiväkirjan kirjoittaminen oli etenkin Berrille ja Frankille tärkeä luovuuden ilmaisukanava. Kummallekin kirjoittaminen merkitsi enemmän kuin pelkkää harrastusta ja heillä oli siihen liittyviä ammatillisia haaveita. He kokivat monien muiden sota-ajan juutalaisten päiväkirjanpitäjien tavoin tehtävänään dokumentoida kirjoittamalla aikaansa jälkipolville ja levittää näin tietoa juutalaisten kohtalosta myös sodan jälkeen. He eivät siis kirjoittaneet päiväkirjojaan vain itselleen. Tällainen itselle asetettu tehtävä antoi voimaa jatkaa eteenpäin ja kestää vaikeimpiakin hetkiä.

Kirjoittajat nostivat päiväkirjamerkinnöissään esille myös muita keinoja selviytyä, jotka jaottelen väitöskirjassani rauhan ajalta tuttuihin ja sellaisiin, jotka uusi, raskas elämäntilanne synnytti. Kun elämä järkkyy, tukeutuminen tuttuihin, muuttumattomiin asioihin voi auttaa. Vainottujen nuorten juutalaisten kapenevassa elämänpiirissä oli erityisen tärkeää, että elämässä oli vielä jotain tuttua ja turvallista. Kuten historioitsija Alexandra Garbarini on luonnehtinut, perhe piti vainottuja kiinni normaalielämässä. Perhesuhteet näyttäytyvätkin tarkastelemisiani viidessä päiväkirjassa yhtenä tärkeistä selviytymiskeinoista. Vanhemmat ja sisarukset ovat isossa roolissa erityisesti Kaufmannin, Berrin ja Frankin päiväkirjoissa.

Myös ystävät muodostivat päiväkirjanpitäjille tärkeän tuen ja verkoston. Sosiaalisilla siteillä on paljon painoarvoa heidän päiväkirjoissaan. Päiväkirjateksteistä välittyy kuva sodan ja vainojen myötä muuttuvista mutta myös vanhaa säilyttävistä ihmissuhdeverkostoista. Ystävyys ja ystäväpiirit näyttäytyvät tärkeinä tekijöinä kirjoittajien henkisessä selviytymisessä vainotun arjesta. Joillakin heistä oli parempia mahdollisuuksia tukeutua ystäviin kuin toisilla – vielä vapaudessa elävät Kaufmann, Jesion ja Berr nauttivat koulu- ja opiskelukavereidensa seurasta, kun taas Meyerilla ja Frankilla oli piiloutuneina ahtaampi elämänpiiri. Kaufmannilla, Berrillä ja Frankilla oli tukenaan ja selviytymiskeinonaan myös poikaystävä. Etenkin Berrin päiväkirjassa rakkaussuhde on suuressa roolissa. Rakkaus toi Berrin elämään kauneutta ja onnea jyrkkänä kontrastina muuten ahdistavalle arjelle.

Perhe, ystävät ja rakastetut muodostivat tutkimisiani päiväkirjoissa tukiverkoston, jonka varassa vainojen ja sodan synkentämä arki oli helpompi kestää. Muita päiväkirjoissa esiin tulevia arjen rakennuspalasia olivat koulunkäynti ja opiskelu, osalla myös työ, sekä erilaiset vapaa-ajan harrastukset, kuten lukeminen ja musiikki. Kirjoittajat eivät synkstä tilanteesta huolimatta luopuneet päivittäisistä toimistaan, vaan pyrkivät pitämään arkensa täynnä tekemistä. Heillä oli kuitenkin vaihtelevat olosuhteet toteuttaa tätä aktiivisuutta. Püleskely rajoitti mahdollisuuksia huomattavasti, kun taas saksalaisten miehittämä kaupunki ei ollut nuorelle juutalaisnaiselle sellainen vankila kuin voisi kuvitella.

Opinnot olivat enemmän tai vähemmän tärkeä osa arkista selviytymistä kaikissa tarkastelemissani päiväkirjoissa. Koulunkäynnin ja opiskelun jatkaminen läpi sota-ajan oli suurimmalle osalle vainotuista juutalaislapsista ja -nuorista mahdotonta, sillä juutalaislait sulki tavalliset koulut ja yliopistot. Kaufmann ehti kuitenkin vielä ennen Pariisin miehitystä aloittaa uudessa koulussa, Jesion jatkoi pitkään koulunkäyntiä ja Berr jopa valmistui Sorbonnen yliopistosta ja suunnitteli väitöskirjaa ennen pidätystään. Opiskelu toi rutiineja, aikatauluja ja tavoitteita arkeen. Vapaa-ajalla etenkin lukeminen näyttytyy päiväkirjoissa olennaisena selviytymiskeinona, jonka avulla ahdistavaa arkea saattoi paeta ja toisaalta saada tukea ajatuksille esimerkiksi sodasta ja kärsimyksestä, etsiä merkityksiä. Etenkin Berrille tärkeää ja vielä mahdollista oli myös soittaminen ja musiikki.

Sota ja kansallissosialistisen Saksan harjoittamat juutalaisvainot muuttivat ne kokemaan joutuneiden elämää niin perustavalla tavalla, etteivät yksin rauhan ajalta tutut arkiset keinot selviytyä riittäneet. Kiinnostavaa olikin tarkastella päiväkirjoihin kirjattuja ajatuksia vainoista ja sodasta sekä niiden kautta esiin nousevia selviytymiskeinoja. Kysymys nuorten kirjoittajien identiteetistä oli olennainen osa tätä tarkastelua. Missä määrin juutalaisuus oli osa heidän elämänsä ja miten se näkyi heidän päiväkirjoissaan? Tarkastelemani nuoret, kuten moni muukin 1900-luvun alun Länsi-Euroopan maallistuneesta perheestä oleva juutalaislapsi- ja nuori, joutuivat kohtaamaan oman juutalaisen taustansa kunnolla vasta vainojen myötä. Esimerkiksi Daavidin tähden kantopakon voimaan astuminen näyttytyi päiväkirjoissa voimakkaana kokemuksena. Kansallinen identiteetti oli heille päiväkirjatekstien perusteella lähempänä sydäntä kuin juutalaisuus. Samaistuminen juutalaisuuteen ja ylpeys siitä muodostui kuitenkin suurimmalle osalle heistä lopulta vähintään yhtä tärkeäksi kuin kansallistunne. Uskonnon ulkoinen harjoittaminen juutalaisten rituaalien ja juhlapyhien muodossa ei ole tarkastelemissani päiväkirjoissa kovin vahvasti esillä. Kuitenkin myös uskonnollisuudesta tuli tärkeä osa ainakin osan kirjoittajista identiteettiä ja selviytymistä, jotain, mihin turvautua vaikeina hetkinä – tosin ei tyypillisesti juutalainen usko, vaan lähempänä kristinuskoa oleva.

Suurin osa tarkastelemistani nuorista päiväkirjanpitäjistä kirjoitti juutalaisvainoista varsin tiedostavaan sävyyn. He olivat tiedotusvälineiden ja suusta suuhun kulkevien uutisten ansiosta hyvin perillä siitä, mitä oli tapahtumassa. Uutiset saattoivat ahdistaa, mutta asioista perillä oleminen toimi myös selviytymiskeinona, sillä tiedot vainojen etenemisestä loivat edes jonkinlaista hallinnan ja ennakoitavuuden tunnetta. Synkkien uutisten sulattelemisessa auttoi esimerkiksi sarkasmi. Myös juutalaisvainojen vastustus, edes paperilla, oli monille näistä nuorista naisista merkittävä henkinen keino selviytyä. Se tapahtui muun muassa rakentamalla armoitonta viholliskuvaa saksalaisista.

Päiväkirjoissa on paljon myös sota-ajan arjen ja sotatapahtumien kuvausta. Sotauutisten tiivis seuraaminen ja niistä raportointi vaikuttaa olleen osalle kirjoittajista tärkeä, lähes päivittäinen toiminto. Etenkin sodan loppupuolella hyvät uutiset liittoutuneiden etenemisestä antoivat eväitä selviytyä nostattaessaan päiväkirjanpitäjissä iloa ja toivoa.

Kaikki viisi nuorta naista kirjoittivat päiväkirjojihinsa myös ajatuksia tulevaisuudesta. Heillä oli oman kohtalonsa epävarmuudesta huolimatta henkilökohtaisia tulevaisuudensuunnitelmia. Tavoitteiden asettaminen oli vainotuille tärkeää. Tulevan suunnittelu, eteenpäin katsominen, antoi yhden keinon selviytyä nykyhetkestä ja vahvisti elämänhalua. Vaikka tulevaisuus myös ahdisti ja aiheutti pelkoa, mikä näkyy erityisesti Berrin päiväkirjassa, valtaosassa päiväkirjateksteistä välittyy luottamus parempaan tulevaisuuteen ja omaan selviytymiseen.

On kuitenkin muistettava, että todellisuus, jossa nämä päiväkirjanpitäjät elivät, oli äärimmäisen synkkä ja epävarma. Heidän tulevaisuutensa ja konkreettinen selviytymisensä ei ollut kuin pieneltä osin heidän omissa käsissään. Päiväkirjoista nousee esiin kirjoittajilleen tärkeitä jokapäiväisiä selviytymiskeinoja sota-ajan arjessa ja vainottuna, ja päiväkirjaa kirjoittamalla oli mahdollista ylläpitää voimallista tunnetta oman elämänsä ja muistojen hallinnasta. Päiväkirjankirjoittajan kynän mahti ei kuitenkaan yltänyt kaikkeen.

Väitöskirjani avaa uusia näkökulmia niin omaelämäkerrallisten aineistojen ja kirjoittamisen kulttuurihistorian kuin juutalaisvainojen tutkimukseen. Olen nostanut siinä esille äärimmäisissä oloissa kirjoitettujen päiväkirjojen erityislaatuisuuden. Holokaustitutkimuksen kansainvälisellä kentällä tutkimukseni puolustaa paikkaansa tuomalla esimerkiksi aatehistorioitsija Dan Stonen peräänkuuluttamaa kulttuurihistoriallista näkökulmaa tähän edelleen varsin perinteiseen, pääasiassa poliittisesta historiasta ammentavaan historiankirjoituksen alaan. Annan väitöskirjassani äänen aiemmin usein vähemmälle huomiolle jääneelle ryhmälle eli nuorille juutalaisnaisille, joita tarkastelen heidän itsensä tuottaman omaelämäkerrallisen aineiston kautta. Pidän tärkeänä, että pitkään ikonisena hahmona pidetty, kaikkien nuorten 1940-luvulla päiväkirjaa kirjoittaneiden juutalaisten edustajaksi nostettu Anne Frank on tässä joukossa. Tarkastelen häntä eri tavalla kuin moni aiempi Frankin päiväkirjaa tutkinut – tasa-arvoisesti muiden, samanlaisessa tilanteessa eläneiden nuorten päiväkirjanpitäjien rinnalla, historialliseen kontekstiinsa asetettuna.

On edelleen myös muita, jotka ansaitsevat tulla kuulluiksi ja tutkituiksi, nostetuiksi esiin siitä miljoonien vainottujen ja kansanmurhan kokeneiden joukosta, joka toivoi, että heidän näkemänsä ja kokemansa ei jäisi koskaan unohduksiin. Aikana, jolloin niin juutalaisiin kuin muihin vähemmistöihin kohdistuvat rasistiset iskut ja terroriteot ovat yleistyneet Euroopassa ja maailmalla, on erityisen tärkeää muistaa ja muistuttaa, mihin vastaava liikehdintä johti vain muutama sukupolvi sitten. Turun synagogan tuhrinta Vainojen uhrien muistopäivänä, samana päivänä, kun Auschwitz-Birkenaun vapautuksesta tuli 75 vuotta, on viimeisin järkyttävä osoitus siitä, ettei antisemitismi ole kadonnut maailmasta mihinkään. Tietoisuuden ylläpitäminen tieteellisen tutkimuksen keinoin on tärkeää.

FM Anna-Leena Perämäen kulttuurihistorian väitöskirja ”Kirjoitettu vaino. Selviytymiskeinot juutalaisvainoista nuorten naisten päiväkirjoissa 1940-luvun Ranskassa ja Alankomaissa” tarkastettiin Turun yliopistossa 1.2.2020. Vastaväittäjänä toimi dosentti Ville Kivimäki (Tampereen yliopisto) ja kustoksena akatemiaprofessori Hannu Salmi (Turun yliopisto). Tilaisuus oli suomenkielinen.